

STENOMUSEEN 15

MEDLEMSBLAD FOR STENO MUSEETS VENNER - OKTOBER 2001

Steno Museet vil i dybden

Siden planerne om udbygningen af Steno Museet første gang blev præsenteret i *Stenomuseen*, er de blevet så konkrete, at der nu foreligger skitsetegninger for udvidelsen. I forbindelse med universitetsavisen *information & debats* årsfestudgave talte Anne Erichsen med museet direktør og universitetets rektor om projektet. *Stenomuseen* har fået lov til at genoptrykke hendes artikel.

– Efter udbygningen vil Steno Museet fremstå som et enestående center for formidling af naturvidenskab. Målet er at aktivere de besøgende, vække deres nysgerrighed og øge interessen for indsigt i naturfænomenerne. Begejstring, forundring og engagement er nøgleordene i det nye eksperimentarium.

Sådan beskriver museumsdirektør Kurt Møller Pedersen visionerne for den udvidelse af Steno Museet, der indgår i et omfattende projekt, som rektor Henning Lehmann har døbt "Science City Aarhus".

Første etape er en udbygning af museet med nye ud-

Udvidelsen af Steno Museet hægtes på den nuværende hovedindgang og den centrale forhal. Herfra bevæger man sig ad et stort trappeanlæg ned til udstillingslokalerne, der er indrettet i to planer. Planerne er gennemskåret og bundet sammen af to dobbelthøje rum, der både giver overblik, oplevelse og fordeler lyset mellem etagerne. (Visualisering: C.F. Møllers Tegnesteue, Århus.)

stillingslokaler og flytning af Institut for Videnskabshistorie og Center for Naturfagernes Didaktik til bygninger, som i dag huser geologi, plus en ny bygning. Anden etape, som endnu er på et forberedende stade, er en flytning af Naturhistorisk Museum til helt nye bygninger syd for museet ud mod Vennelyst Boulevard.

Selve museet vil blive udbygget under jorden med udstillingslokaler i to plan, der er

gennemskåret og bundet sammen af dobbelthøje rum.

På den måde bliver det muligt at udforme ideelle rum og rumforløb til de meget forskellige udstillingstemaer "fra leg til forskning og fra molekyler til galakser", som arkitekt Mads Møller fra C.F. Møllers Tegnesteue poetisk har udtrykt det. De underjordiske udstillingslokaler gør det også muligt at bevare det åbne

fortsættes side 6

STENOMUSEN

udgives af Steno Museets Venner. Bladet udkommer 3 - 4 gange årlig og sendes til foreningens medlemmer. Stof kan sendes til Steno Museet.

Redaktion:

Knud Erik Sørensen (ansv.)

kes@kes.dk

og Hans Buhl

stenohb@au.dk

Layout:

Knud Erik Sørensen

Tryk:

Clemenstrykkeriet, Århus.

C.F. Møllers Allé 100

Universitetsparken, 8000 Århus C

Tlf: 8942 3975, Fax: 8942 3995

E-mail: stenomus@au.dk

Web: www.stenomuseet.dk

Stenomusen i farver

Første nummer af *Stenomusen* blev udsendt i december 1997. Bladets idé var – og er – at fungere både som medlemsblad for Steno Museets Venner og som informationskilde for alle om dagliglivet på museet, dets arrangementer og øvrige tilbud.

De første 14 numre af bladet er blevet så vel modtaget, at bestyrelsen for Steno Museets Venner har besluttet at give det en ansigtsløftning. Fra dette nummer udkommer bladet i farver – og layoutet er blevet moderniseret.

Vi håber meget, at fornyelsen falder i læsernes smag. Kommentarer af enhver art desangående er velkomne. God læselyst!

Sø

Mini-eksperimentarium – ikke kun i efterårsferien

Som noget nyt vil efterårsferiens Mini-eksperimentarium – se omtalen side 3 – også kunne besøges efter ferien, da det bliver stående i særudstillingslokalet indtil den 6. januar 2002.

Veteranmøde på IVH

Som tidligere annonceret afholder Institut for Videnskabs-historie lørdag den 3. november 2001 veteranmøde for alle tidligere og nuværende studerende og ansatte ved instituttet.

Om eftermiddagen er der adskillige foredrag og om aftenen buffet på Steno Museet. Programmet kan ses på www.ifa.au.dk/ivh/veteranmode_nov01.dk.htm.

Tilmelding senest den 21. oktober til instituttets sekretær Louis Klostergaard.

Jysk Medicinhistorisk Selskab

Selskabet, som fylder 30 år den 25. november 2001, afholder endnu to arrangementer i resten af efteråret, se kalenderen på bagsiden.

Yderligere oplysninger kan fås ved henvendelse til Hanne Teghhus, Steno Museet, 8942 3975 eller stenohat@au.dk

hb

Efterårsferien på museet

Der er ekstra mange aktiviteter på museet i skolernes efterårsferie. Der er Mini-eksperimentarium fra lørdag den 13. til den søndag den 21. oktober kl. 10-16. De øvrige aktiviteter foregår fra mandag den 15. kl. 10 og ugen ud.

I efterårsferien kommer Steno Museet til at syde af liv. Forhåbentlig af publikum, men også af ansatte fra museet. Udover Mini-eksperimentarium vil der hver hele time ugen igennem ske noget spændende for både små og store børn samt deres forældre.

Levende folk

Pernille Pind, der startede som skolekonsulent på museet i august, er hovedkraften bag de mange aktiviteter i efterårsferien. En af hendes ideer har været at have flere aktiviteter, hvor der indgår "levende folk" fra museet.

Shows og gode historie

Kemistuderende fra Aarhus Universitet laver kemishows med "fut i", hvor de demonstrerer enkle og effektfulde forsøg. Den sidste weekend i ferien vil fysikstuderende ligeledes fra universitetet have

en stand, hvor publikum selv kan få fingre i fysikken og få svar på forhåbentlig mange spørgsmål.

To gange hver dag vil museets rundvisere "fodre" publikum af med deres yndlingshistorier om Tycho Brahe, pestlægen eller en anden fra museets persongalleri.

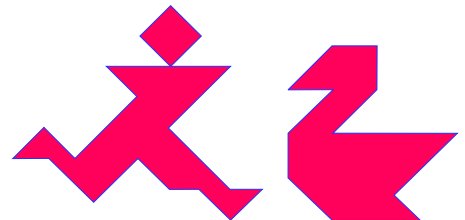
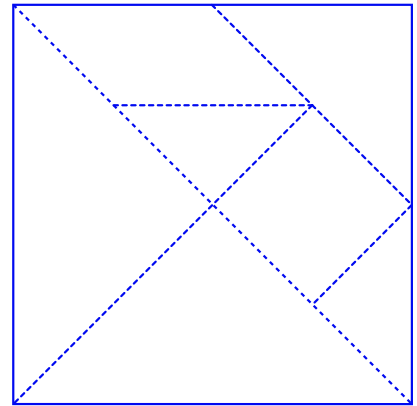
Sofa-matematik

I et hjørne af Mini-eksperimentarium er der sofa-matematik. En blød sofa og et sofabord med små og finurlige opgaver som f.eks. Möbius-guirlander, Pythagoras' sætning med saks og lim eller tangram puslespil danner rammen om denne aktivitet.

I sofaen sidder de to piger Pernille og Mette på 13 år, klar til at vejlede og hjælpe dem, der skulle have lyst til at prøve en af opgaverne.

Se registratoren

Ved et andet bord sidder museets registrator Hanne Teglhøus med nogle af museets mange genstande fra magasinerne. Hun fortæller om sit arbejde, og publikum kan selv få lov til at få genstandene i hånden og prøve at registrere en af dem.

Tangram er et kinesisk legetøj. Et stykke papir er klippet i 7 stykker, og af dem kan man danne et væld af forskellige figurer, fx en løbende mand og en and. (Tegning: K.E. Sørensen.)

Mini-eksperimentarium

Som sædvanligt er der også Mini-eksperimentarium i efterårsferien. Men denne gang er det flyttet op i særudstillingslokalet for at få noget mere plads.

Her kan børnene som tidligere bl.a. lave eksperimenter med elektricitet, magnetisme og lys. I spejlkabinettet kan de se sig selv stå på hovedet eller flyve, og ved hjælp af tov og trisser kan de prøve, hvor meget de kan løfte.

sk

Planetarienytt

Kom ind og rør ved en meteorit!

Aarhus-meteorit

I anledning af 50 års dagen for Aarhus-meteorit åbnede mini-udstillingen *Ild, røg og sten* den 18. september i forbindelse med planetariet. Her kan den originale Aarhus II-meteorit og et stykke af Aarhus I ses. Med denne udstilling kombineres en lokalhistorisk begivenhed med naturvidenskab.

Man har også mulighed for at se nogle af de mange forskellige typer meteoritter, bl.a. de mere end 4,6 mil-

liarder år gamle kondritter, en poleret skive pallasit med flotte olivinkrystaller og et stykke Mars meteorit Zagami. En 7 kg tung jernmeteorit er udstillet frit tilgængeligt for publikum – meteoritter er det ældste, du kan røre ved på Jorden!

På selve 50-års dagen – den 2. oktober – var der foredrag om meteoritter og det tidlige solsystem ved lektor Henning Haack fra Geologisk Museum i København.

Udstillingen kan ses frem til den 25. november.

Udsnit af model af Aarhus-meteorits bane. (Foto: Hanne Teglhuss.)

Kulturnat i planetariet

Den 12. oktober begynder en rejse tilbage i tiden i planetariet, hvor palæontologen tager på jagt efter 75 millioner år gamle dinosaurknogler i Badlands-ørkenen i Canada. Vi ser på stjernehimlen over ørkenen, og efter forestillingen kan man se og mærke de tunge forstenede dinosaurknogler. Denne forestilling tilbyder vi normalt som undervisningsforestilling, men her vil publikum med kulturnattegnet få lejlighed til at se den.

Saturn okkultation

I den nærmeste tid vil vi kunne opleve Saturn blive okkulteret af månen hele 2 gange: lørdag den 3. november kl. 22.12 og lørdag den 1. december kl. 3.33. Planetariet planlægger et særarrangement på begge tidspunkter – ring ind og hør nærmere.

arj

Aarhus meteoritterne oven på Demokraten fra den 19. oktober 1951. (Foto: Hanne Teglhuss.)

Aarhus-meteoriet

Den 18. september åbnede Steno Museet en mini-udstilling med titlen *Ild, røg og sten*, om Aarhus-meteoriet historie.

I dette efterår er det 50 år siden Århus fik sit eget meteor. Meteoriet blev straks opkaldt efter byen Aarhus stavet med to a'er, som man gjorde dengang.

Der er dagligt nedfald af ca. 10.000 tons støv og sten fra rummet til jorden, men det er yderst sjældent, at man finder meteorsten i Danmark, og endnu mere sjældent at man i forbindelse med fundet også observerer selve nedfaldet af meteoriet.

For at mindes denne enestående begivenhed har Steno Museet arrangeret en mindre særudstilling om Aarhus-meteoriet, omstændighederne omkring fundet samt noget om meteoritter, som stenene hedder, når de er faldet ned på jorden.

For museet er det dejligt atter at kunne gøre opmærksom på, at der er grund til at besøge det.

Holm og meteoriet

Udstillingen *Ild, røg og sten* er arrangeret af planetariein-

P.W. Holm genså ved åbningen den meteorit, han fandt for 50 år siden. (Foto: Hanne Tegllhus.)

spektør Aase Roland Jacobsen, som er uddannet geolog. Til åbningen tirsdag den 18. september var inviteret en del gæster. Blandt disse var P.W. Holm og K. Hansen, som for 50 år siden, den 2. oktober 1951, på en spadseretur i Ris-skov, bemærkede en hvislen i trætoppene og hørte stenen falde på skovstien i nærheden. De samlede den endnu håndvarme sten op, og P.W. Holm vidste straks, at han stod med noget exceptionelt i hånden. De afleverede med det samme stenen til observator Axel V. Nielsen, Ole Rømer Observatoriet i Århus.

Derfor kan dansk astronomisk forskning takke findernes og de mange øjenvidners nærvær og opmærksomhed for et vigtigt bidrag til viden om jordens og universets dannelse, og Steno Museet kan samtidig benytte en oplagt anledning til at sætte fokus på det vigtige samspil, der er mellem din og min viden om natur og naturfænomener og den naturvidenskabelige forskning.

Der blev serveret en let forfriskning samt lidt snacks til åbningen, som havde trukket pressefolk og omkring 30 gæster til huset. *ht*

Billedet viser den ene side af udstillingslokalet, der er åbent, så der kan opbygges en række instrumenter og forsøgsopstillinger, der kræver naturligt lys. Lyset falder ind gennem et stort lysprisme, der skærer sig ned i lokalet, og et stort horiontalt vindue, der ligger i græsarealet over lokalet – se billedet side 7. (Visualisering: C.F. Møllers Tegnestue, Århus.)

Steno Museet vil...

- fortsat fra forsiden

grønne parkmiljø mellem bygningerne.

Tre aspekter

I de seneste år har formidling i ordets bredeste betydning stået højt på dagsordenen på naturvidenskab i Århus, og målet med det nye udstillingsområde er at skabe rammer for en helt ny form for formidling af naturvidenskabelige emner.

– Jeg tror, mange unge mennesker er løbet sur i naturvidenskab, fordi de opfatter den som udelukkende eksakt viden og teknik. Vi vil gerne give de besøgende en for-

ståelse af naturvidenskab som en kreativ aktivitet, siger museumsdirektør Kurt Møller Pedersen.

I de nuværende udstillingslokaler vises naturvidenskabens historie og udvikling fra oldtid til moderne tid. I det nye udstillingsområde vil der blive lagt vægt på udviklingen i det 20. århundrede, og det 21. århundredes muligheder vil blive antydet.

– Eksperimentarium, museum og skoletjeneste er tre styrende aspekter, forklarer Kurt Møller Pedersen.

– I eksperimentariumet vil der blive lagt vægt på at inddrage de besøgende aktivt i eksperimentelle forsøg. Der skal bygges *hands on* opstil-

linger, interaktive it-systemer og opstilles forsøgsserier med pædagogiske illustrationer. Desuden bliver der i selve udstillingslokalet et mindre auditorium, der er bygget op efter amfie-teaterprincippet. Her kan der kan holdes populærvideenskabelige demonstrations-forelæsnin-

ger.
– Museumsdelen skal give en oplevelse af udvikling og sammenhænge. Vi vil præsentere historiske genstande og forsøgsopstillinger fra især det 20. århundrede – og fremhæve deres betydning for aktuel naturvidenskab. I direkte forbindelse med selve udstillingen bliver der åbne magasiner, hvor publikum kan se hele vores store samling af billeder, fotos og videnskabelige instrumenter fra det 20. århundrede. På den måde bliver museet et dokumentationscenter for videnskabeligt apparatur, og jeg ser det også som en af museets forpligtelser at samle ting til den naturvidenskabelige og tekniske kulturhistorie. Det mener jeg, vi hidtil har forsømt herhjemme.

I tilknytning til såvel eksperimentarie- som museumsdelen bliver der et auditorium med 100 pladser.

Sponsorer efterlyses

Første etape af "Science City Aarhus" skulle gerne stå klar i 2003-2004. Forudsætningen er, at det kan lade sig gøre at skaffe de 82 mio. kr., som hele herligheden står i.

Godt halvdelen af pengene skal komme fra Undervisningsministeriet til overflytningen af Institut for Videnskabshistorie og Center for Naturfagernes Didaktik. Dels skal der bygges nyt ved siden af geologi-bygningerne, dels skal disse renoveres.

Aarhus Universitets Forskningsfond har forlods afsat 10 mio. til udvidelsen af museet, og resten har rektor Lehmann påtaget sig at forsøge at skaffe fra bl.a. private sponsorer.

– Vejen til Undervisningsministeriet er brolagt – uden at vi har noget tilsagn naturligvis. Den anden vej skal

Visualiseringen viser det nuværende Geologisk Institut samt den planlagte nybygning yderst til højre. Fra gårdrummet fører en trappe ned til de nye udstillingslokaler. (Visualisering: C.F. Møllers Tegnestue, Århus.)

jeg først nu i gang med at brolægge, men jeg tror, vi godt kan skaffe pengene. Det er ikke sikkert, vi kan nå at skaffe dem alle sammen, før jeg holder op som rektor 1. februar, men jeg vil naturligvis gerne aflevere det så

færdigt som muligt, siger rektor Lehmann.

– Jeg synes, det er et spændende projekt og tror, det også kan blive en stor turistattraktion ved siden af Den gamle By og Moesgård.

Anne Erichsen

Steno-forelæsninger

Ved bladets udgivelse resterer to forelæsninger i 2001, se kalenderen på bagsiden.

Den 1. november fortæller lektor Gerda Bonderup om, hvordan epidemier af forskellige slags altid har hærget og grebet ind i menneskenes liv.

Men før bakterier og virus blev opdaget sidst i 1800 tallet og først i 1900-tallet, var lægerne stort set magtesløse mht. forebyggelse og bekæmpelse.

Den 6. december fortæller cand.scient. Gunvor Juul om

julemaden før og nu. Fra november til nytår spiser vi os bogstaveligt talt gennem nogle hundrede år af vores forhistorie: grønkål (vikingetid), klejner (middelalder), rødkål (renæssance) og flæskesteg (slutningen af 1800-tallet).
Sø

K

A

L

E

N

D

E

R

Tirsdag 18. september - søndag 25. november

Ild, røg og sten. En udstilling om Aarhus-meteorit for 50 år siden.

Fredag 12. oktober kl. 19-24

Kulturnat. Museet er åbent. Planetarieforestillingen *Dinosaurer - fra knogler til liv* vises kl. 19.15, 20.15, 21.15, 22.15 og 23.15.

Lørdag 13. oktober - søndag 21. oktober kl.10-16

Efterårsferie på Steno Museet: Mini-eksperimentarium, kemi- og fysikshows, sofa-matematik, videnskabshistoriske fortællinger og meget andet. Ring og hør nærmere om tidspunkter.

Tirsdag 23. oktober - søndag 6. januar 2002, kl.10-16

Mini-eksperimentarium i museet særudstillingslokale.

Tirsdag 23. oktober kl. 19.30

Møde i Jysk Medicinhistorisk Selskab med besøg i Århus Domkirke.

Torsdag 1. november kl. 19.00

Stenoforelæsning ved lektor Gerda Bonderup: *Koppeepidemier og indførelsen af vaccination i Danmark omkring 1800.*

Torsdag 1. november kl. 20.00 og 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *På Rejse i Badlands.* En multimedieoplevelse med natur- og himmelmyter fra Canadas ørken v/ planetarieinspektør Aase R. Jacobsen.

Tirsdag 27. november

I planetariet bliver forestillingen *Høststjerner* afløst af *Vinterstjerner.*

Fredag 30. november kl. 20.00 og 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *Blå Måneaften* med månehistorier og musik under stjernerne.

Tirsdag 4. december kl. 19.30

30 års jubilæumsmøde i Jysk Medicinhistorisk Selskab på Steno Museet: Bent Langfeldt fortæller om *Selskabets historie* og tandlæge Dorthe Arenholt Bindslev taler om *Hvad tænder kan fortælle.*

Torsdag 6. december kl. 19.00

Stenoforelæsning ved cand.scient. Gunvor Juul: *Julemad.*

Søndag 30. december kl. 20.00 og 21.30

Fuldmåneaften i planetariet: *Vinterhimlen med fortællinger om stjerner og planeter* samt musik under stjernerne.